

MIÉRT NEM ÍROK KRITIKÁT A BÁNK BÁNRÓL?

Meg kell magyaráznom, miért nem tudom megírni a kritikát a Nemzeti Színház nyitó előadásáról. Az úgy volt, hogy kaptam egy meghívót a bemutatóra. Ezen az állt, hogy a 4-es metró végállomásánál épült fel a Nemzeti Színház, így hát ott lesz a nyitó előadás is.

Csak hogy a meghívón nem volt feltüntetve, hogy melyik végállomásnál nyílik meg a színház. Én pedig felszálltam a metróra, és elmentem a másik végállomásra. Hét óra előtt tíz perccel derült ki tévedésem. Mivel én egy optimista alkat vagyok, és azt tanultam *Katona Józseftől*, vagy valamelyik másik múlt századi klasszikus magyar színműről, hogy küzdjek és bízva bízzak, gyorsan visszaszálltam a metróra. Itt azonban újabb balesetet kellett elszenvednem. Mint rendes kritikus, általában az első felvonás közepén alszom el először, kivéve Sütő András darabját, az *Advent a Hargitán*, ahol egy negatív hős szegényszemre bakancssal járt a hegyre, itt egyáltalán nem tudtam elaludni, mert a hegyre én már cserkészkoromban is bakancssal jártam, és azután is csak bakancssal vagy nyáron esetleg tornacipőben, de Sütő rádöbentett arra, hogy ez aljaság, mert a hegyre csizmával jár a jó magyar ember, egyszóval itt nem tudtam elaludni az első felvonás során, sőt a másodikban sem, mert az első felvonás után eltökéltem, hogy a legvonzóbb magyar végvári hőst fogom utánozni, Zrínyi Miklóst, így hát üvöltve kirohantam a színházból. Ettől az egy esettől eltekintve azonban mindig sikerült elaludnom az első felvonás közepéig, de az még sosem történt meg velem, ami most, nevezetesen, hogy már az első felvonás előtt elaludtam, mégpedig a metróon, és felcsúdván megint a másik végállomáson találtam magam, s karomon az óra már háromnegyed nyolcat ütött.

Gondoltam, sebj, most már nem megyek el a színházba, hanem okosabban használok fel időmet: mire Bánk bán meghal, megírom kritikámat az előadásról. Ha Valló rendezte, akkor mindenképpen azt kell írnom, hogy zenei kompozíciót láttam, és *Kulkának* Biberach szerepében bizonyára szőrös volt a lába. De amikor kiszálltam a metróból, a Ferenciek terén (ezúttal nem aludtam el), egzisztenciális kétely ragadott torkom. Az jutott eszembe, hogy hátha nem is halt meg a Bánk. Én ugyanis utójára gimnazista koromban olvastam, és mivel rossz tanuló voltam, egykettőre el is felejtettem ezt a darabot. Egyetlen jelenet ragyog bennem tisztán, arra még visszatérek, ha addig nem jut eszembe valami jobb poén. Igaz, többször megnéztem ezt a művet, de a végéig sosem jutottam el, olyan okból, melyet szintén a jelzett slusszpoénban árulok el. Az elejéről még emlékszem néhány zsinóros Csurkába bújított balfácánra, isznak, esznek, a hon ügyében keseregnek, és lerí róluk, hogy soha életükben nem jutott még az eszükbe semmi, a legkevésbé az, hogy egyszer kísérletképpen dolgozhatnak is. Le merném fogadni – ezt csak mellesleg jegyzem meg –, hogy ezek a Peturék meg az összes Békétlenék, egytől egyig az életársuk gondjaira bízzák a pártkasszát, ahányszor elmennek a haza ügyében kollektíve keseregni. Ebből a felismerésből azonban nem kerek-

dik ki adekvát kritika, és én csak adekvát kritikát írtok, hiszen nem akármilyen iskolából jövök.

Talán a darabnak arra a motívumára kellene koncentrálnom, amely a gimnáziumban a leginkább érdekelt. Melindával a királynő Viagrát etet. Mit csinálhat *Szávai Viktória*, ha megetetik Viagrával? Sajnos nem tudom. És hogy viselkedik *Fekete Ernő*, úgy is, mint Ottó, ha egy ilyen viagrás Viktória nekiront? Halálra rémül? Én sejttem, mit csinálnék, de viszont én nem vagyok az öccse se *Básti Julinak*, se *Udvaros Dorottyának*.

Egyszóval ezt a kritikát én nem bírom megírni. Fogalmam sincs, hogy fejeződik be a darab. Testi vagy legalább lelki jelenlétemet mindig felszámol-

tam ama jelenet után, amelyet a szocialista szellemiségű oktatás társadalomkritikai szempontból a legépületesebbnek ítélt. Tiborc gyönyörű szavakkal, és engesztelhetetlen kétségbeeséssel ecseteli a szegény nép nyomorát, még az Apát uraknak is jól befűt, mert teli hassal hallgatják a korgó gyomrukat. Bánk pedig, ez a népi-nemzeti magyar végighallgatja, majd válaszképp felteszi a sorsdöntő kérdést, miszerint vajon Melinda meg lett-e dugva? Ezután megadón behunytam a szemem, míg magamhoz nem térített a színházainkban obligát ütemes taps. Ezért nem tudtam most sem kritikát írni. Hiszen még azt sem tudom, hogy meghalt-e Bánk a végén? Vagy túlélte a vihart – mint Szerb Antal írja – erkölcsi halottként?

Tarján Tamás:

A MI HI-BÁNK

Tegnap, 2009. március kokárdáikán *Dr. Torgyán József* ló-, állam-, kormány- és úfő a 4-es metró egyetlen, félig, szinte átadott állomásán megnyitotta az állandó Nemzeti Színház ideiglenes hajlékát, mely átmenetileg végleges otthona lesz az ország első társulatának.

Torgyán doktor a többé-kevésbé békétlen *Szervét Tibort* a békétlenek táborába taszította, mivel magyar vasmarokkal átvette mind a címszerep, mind a rendezés megterhelő feladatait. Már csak azért is, mert *Valló Péter* ezekben a hetekben négy Ibsen- és hat Csehov-premierem munkálkodik.

Az alkotói koncepció lényege, hogy Bánk körbejárja a hazát, és egyesével megszámlolja a gabonaszemeket. Az V. felvonásban referál uralkodójának (akit ugyancsak maga alakít) a gabonafrontról, „mi fily kiváló még sosem valand”. A király összeomlik zsiszikségének súlya alatt, s elmegy kárt tenni a hüvelyesekben.

A színészek közül elsőként a Tiborcot megformáló *Kun Vilmost* kell kiemelniünk, aki a Pilisi Erdőgazdaság nevében mondott megrendítő gyászbeszédet. *Szávai Viktória* sajnos nem meztelenkedett olyan hegyi forrásokban, mint a tényleg Valló ren-

dezte *Iphigeneia* színpadán. *Udvaros Dorottya* már csak nomen est omen-alapon is részlegelt Gertrudis figurájára: remekül tartotta udvarát, a többi színész is tartott tőle.

Miklós bánt *Bán Bán*, Simon bánt *Schlanger Bán*, Csámpi bánt *Gáspár Sándor* faragta egy tömbből. *Fekete Ernő* – úgy is, mint Tibor – lenyűgöző Ottónak bizonyult. *Rajkai Zoltán*nak alighanem a kis Somát, Bánknak és Melindának fiacskójukat kellett volna kapnia, methogy mintha ő lemaradt volna a *Criticai Lapok-Merlin* firma szereplőlistájáról.

Izidoraként *Nagy-Kálózy Eszter* Melindát és Gertrudist játszotta felváltva; Biberachként *Kulka János* Kulka Jánost. A négy békétlen ötfős csapata *Hajdú, Stohl, Magyar, Kalmár, Koleszár Bazil* – egyszer snapszlit, másszor bridzset játszott, így egy vagy kettő közülük tényleg mindig békétlenkedett.

Szervét Tibor a kulisszák mögött játszotta el Bánkot. Eljártssza majd a kulisszák előtt is: *Valló Péter* rendezésében, az új Nemzeti Színház 3999. márciberben esedékes bemutatóján.

Hogy ezzel a nemzetiszínházassal ki és mit játszott el, arról nem a kritikus feladata beszélni.

Csepeli György:

AZ EURÓPAI ÚTON

A végre végleges helyére költözött Nemzeti Színház nyitó előadását, *Katona József Bánk bánját* *Valló Péter* rendezte. A rendező radikálisan szakított a Bánk bán előadások hagyományával, melyek a magyar politikai kultúra patológiájában gyökereznek. A korábban látott Bánk bán előadások ereje abból adódott, hogy ha kórképszerűen összegezték is, egyben idealizálták a nemzeti kisebbségérzetet, az önsajnálát és hencegés váltakozását, az illuzórikus valóságát, a paranoia, a hamis alternatívákban való mozgás tüneteit.

A rendszerváltozás óta eltelt évek azt mutatták, hogy a magyar társadalom gazdasági, politikai, jogi és kommunikációs intézményei viharos gyorsasá-

gal alakultak át a nyugati demokrátiás társadalomszerkezet kívánalmainak megfelelően. A mentális átalakulás azonban váratott magára. A Bánk bán hatása mindig is az antiliberális politikai és társadalmi berendezkedés során keletkezett lelki tehetetelenségből táplálkozott. A paternalizmus, az infantilizmus, a tekintélyelvűség és a tanult tehetetlenség nemzedékeken keresztül kialakult és átöröklött mintái túl csábítóak voltak ahhoz, hogy egy radikálisan új Bánk bán értelmezés születessék.

Az 1839-es első Nemzeti színházi előadás óta a Bánk bán drámája mindig is azért tudott eleven ma-

